СИНЕЗА: Часопис за хуманистичке и друштвене науке, 7(1)2026: 81-97
https://doi.org/10.63356/sin.2026.006
UDK 27-732.4-675(392):27-9„325“

CC BY NC ND

Оригинални научни чланак

Трећи, четврти и пети васељенски сабор у старим српским љетописима

Борис Бабић

Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, Босна и Херцеговина
boris.babic@ff.unibl.org

У овом раду је показано на који начин су трећи, четврти и пети васељенски сабор представљени у старим српским љетописима. Ријеч је о занимљивој групи наративних историјских текстова код којих се садржај текста обликује око одређеног датума. Васељенски сабори су скупови епископа или њихових представника из свих крајева хришћанског свијета који су доносили одлуке у вези са вјером, учењем, хијерархијом, богослужењем и дисциплином. Ова три васељенска сабора одржана су у V и VI вијеку, у размаку дугом око 120 година. Српски љетописци су дали податке о времену одржавања сабора, њиховим најзначајнијим учесницима, те проблемима христологије о којима се на сабору расправљало, а који су заокупљали ондашњи хришћански свијет. Анализа ових историјских извора је показала да је садржај љетописачких биљешки био различите изворне вјеродостојности, јер су неки подаци били потпуно тачни, а други сасвим погрешни. У раду је размотрено и питање поријекла извора које су српски љетописци користили да би саставили љетописачку биљешку о појединим васељенским саборима.

Кључне ријечи: васељенски сабори, стари српски љетописи, христологија, јеретици

Стари српски љетописи су историјски списи код којих се садржај текста обликује око одређеног датума. (Ćirković & Mihaljčić, 1999, p. 367). Они се могу подијелити у двије групе: старији и млађи. Старији љетописи или љетописи прве групе (Копориньски, Пећки, Студенички, Цетињски и Врхобрезнички), настали су у посљедњој четвртини XIV вијека и представљају само покушај да се напише љетопис (Ćirković & Mihaljčić, 1999, p. 367). Они својом суштином и начином приповиједања не припадају љетописима, већ житијима (Trifunović, 1990, p. 143).[1]

Старији љетописи се састоје од повезаног и сажетог причања историје. Код

[1] Сима Ћирковић сматра да Копориньски љетопис и поред имена, спада у житије. Године се у њему појављују свега неколико пута, у вези са рођењем односно смрћу појединих владара. (Ćirković 1998, p. 102).

њих догађаји нису обликовани око датума, већ по личностима владара или црквених достојанственика. Извори за ову групу извора су житија српских владара. Ова чињеница утиче на њихову вјеродостојност, јер највећи дио садржаја тих текстова настаје посредно, као секундаран извор, односно извор другог реда. То се једино не односи на догађаје из друге половине XIV вијека, које су настали трудом писаца тог времена (Ćirković & Mihaljčić, 1999, p. 367).

Сви сачувани преписи старијих љетописа почињу са Стефаном Немањом. Копорињски и Врхобрезнички завршавају се Маричком битком, а Пећки има додатак о српским архиепископима и патријарсима закључно са патријархом Спиридоном (1379-1389) (Ćirković & Mihaljčić, 1999, p. 367).

Млађи љетописи су преписи из XVI, XVII и XVIII вијека. Код већине ових љетописа, у уводном дијелу се набрајају догађаји из опште и византијске историје. Српска историја у њима почиње са Стефаном Немањом или са Стефаном Душаном. (Ćirković & Mihaljčić, 1999, p. 367). Млађи љетописи су подијељени у четири групе. Прву групу чине љетописи у којима приказивање догађаја почиње од смрти Стефана Душана. То су: Софијски први, Кијевски, Студенички, Сарандапорски и Цетињски. У другу групу спадају љетописи у којима се о Немањићима укратко говори: Шафариков, Григоровичев, Београдски први, Габровски, Београдски други и Кувеждински љетопис. Трећа група је најбројнија по броју љетописа који опширније говоре о Немањићима. Ову групу чине: Дорпатски, Руварчев први, Рачански, Сенички, Хиландарски, Врхобрезнички, Подгорички, Магарашевичев, Вукомановичев, Давидовичев, Цариградски, Бечки, Тихонравовљев, Руварчев други, Софијски други, Реметски, Васићев, Нешковичев, Јанков, Дечански, Верковичев, Остојићев и Светоандрејски. Четврта група љетописа обухвата Сеченички, Бранковичев, Белопољски и Ковиљски (Stojanović, 1927, pp. XLI-LVIII). Прва група млађих љетописа је настала до 1458. године, друга око 1460, трећа послије 1460. и четврта у XVI вијеку (Trifunović, 1990, p. 143).

Васељенски сабори су скупови епископа или њихових представника из свих крајева хришћанског свијета који су доносили одлуке у вези са вјером, учењем, хијерархијом, богослужењем и дисциплином (Popović, 2002, p. 9). Пуноправни чланови сабора били су епископи, митрополити и патријарси. Они су могли лично присуствовати саборима или дати пуномоћ својим легатима (Granić, 1937, p. 34; Jevtić 1973, p. 53).

Анализом текстова старих српских љетописа може се уочити да све биљешке имају одговарајућу структуру, што значи да су подаци о појединим васељенским саборима наведени по устаљеном редослиједу. Најприје је навођено вријеме одржавања сабора, углавном уз годину византијске ере, односно годину од настанка свијета, иако се у појединим љетописима наводе и хронолошке одреднице које почивају на години хришћанске ере. Остали подаци говоре о чему се на сабору расправљало, односно против којих јеретика је сабор дјеловао, затим за вријеме којих византијских царева и у којој години

њихове владавине је одржан, те колико је светих отаца односно црквених старјешина учествовало у раду сабора. (Babić, 2015, pp. 354-355).

У српској историографији раније су анализиране представе о Првом и Другом васељенском сабору у старим српским љетописима (Babić, 2023, pp. 21-32).

У млађим љетописима прве и друге групе можемо пронаћи податке о трећем васељенском сабору. Тако Хаџи-Јорданов, Синодални и Хамартолов љетопис наводе да је *трећи сабор био при Теодосију Малом у Ефесу, ѣде светих отаца 200, проклеше Несторија и приповедаше пречисту деву Богородицу* (Stojanović, 1927, p. 140, br. 336).

Трећи васељенски сабор, који је одржан је 431. године за владавине цара Теодосија II (408-450), расправљао је о јеретичком учењу цариградског патријарха Несторија (428-431), припадника антиохијске богословске школе, која је заговарала такозвани буквалан превод Светог писма. Сходно томе, Несторије је имао погрешно схватање христологије и ширио је учење о двјема одвојеним природама у Христу, човјечанској и божанској. Разрађујући тај концепт Несторије је тврдио да је Дјевица Марија родила Исуса Христа као човјека, а он је постао Бог након страдања на крсту. Према овом јеретичком тумачењу, она се не треба називати Богородицом, већ Христородицом или човјекородицом. (Kartašov, 1995, p. 172; Ostrogorski, 1998, p. 78; Popović, 2002, pp. 72-75; Bolotov, 2006, pp. 159-164)

Патријарх Несторије и рационалистичко учење названо по њему несторијанство, су осуђени, а превладало је мистично учење александријске богословске школе о Христу богочовјеку, у којем се човјечанска природа спојила са божанском, чији је најватренији поборник био александријски патријарх Кирил I (412-444) (Ostrogorski, 1998, p. 78).

У Софијском и Григоровићевом љетопису налази се тачан податак да је од другог до трећег сабора протекло 50 година (Stojanović, 1927, 140, br. 336). У Цетињском љетопису је забиљежено: *при Теодосију Малом био је трећи сабор у Ефесу, 200 светих отаца, против Несторија, патријарха Константина ѣрада, који није признавао по саставу сједињене природе у Христу, човечанску и божанску, и деву Богородицу није хтео тако звати. Од другоѥ до трећеѥ сабора прошла је 41 ѥодина* (Stojanović, 1927, p. 140, br. 336).

Ови подаци су сасвим вјеродостојни, сем посљедње поменутог у вези са протеклим бројем година у односу на II васељенски сабор. Највише података о овом сабору налазимо у Кијевском љетопису, гдје је описано да је *трећи свети васељенски сабор био у Ефесу, у лето 5915. (407) у тринаестој ѥодини царевања Теодосија Малоѥ, уз 200 светих отаца. На сабору су учествовали Кирил, папа александријски, Келестин, папа римски, Јувеналије, патријарх јерусалимски и Мемнон, епископ ефески* (Stojanović, 1927, pp. 140-141, br. 336).

Може се примијетити да су наведене вијести сасвим тачне, сем података о времену одржавања сабора и тадашњој години владавине цара Теодосија

II. Овај цар је укупно владао 42 године, а III васељенски сабор је одржан у двадесет трећој години његове владавине. Веома је вјероватно да је састављач Кијевског љетописа ове хронолошке податке преузео из Законоправила Св. Саве, гдје су наведени идентични подаци (Lešić & Nikitović, 2019, p. 2).

Као и у случају осталих васељенских сабора, састављач Кијевског љетописа међу старјешинама сабора досљедно је наводио римског папу. У овом случају, био је то Келестин I (422-432), који није лично учествовао у раду сабора, него је на сабор послао своје изасланике, епископе Аркадија и Пројекта, те свештеника Филипа (Popović, 2002, p. 72). Поменути јерусалимски патријарх био је Јувеналије (422-458).

Састављач Кијевског љетописа је на овом мјесту као изворну подлогу користио Хронику Георгија Монаха (Georgije Monah, 1904, p. 605) и словенски препис хронике Јована Зонаре (Jacobs, 1970, p. 137).

Суштина спора око Несторијевог учења, као и правовјерно учење александријске богословске школе, које је на сабору постало општеприхваћено, може се докучити из завршних закључака сабора, које преноси састављач Кијевског љетописа.

> *Прокле овај свети сабор злочастивоī Несторија, епископа Константинова īрада, који је веровао у Христа као човека, раздељеноī и расеченоī, те је īоворио о њему само као о човеку, а не као о оваīлоћеном Боīу, о два сина у једном Христу Боīу и два састава; први је у бити својој од Оца рођен Лоīос, а друīи од Марије рођен човек, који се у љубави сједиииио са Лоīосом и назвао Сином; зато њу, īречисту деву Марију, која је родила īосīода нашеī и боīа Исуса Христа није називао Боīородицом већ Христородицом. Због тоīа је и овај свети сабор изобличио као јеврејску замисао, оноīа који чини такву хулу, Несторија, који је веровао у човека, īроповедајући истинитост īречисте деве Боīородице и од ње безсеменоī оваīлоћеноī īосīода нашеī Исуса Христа, сина Божјеī и Боīа истинитоī.* (Stojanović, 1927, pp. 140-141, br. 336).

Необично је видјети изразите антијеврејске ставове, који помиње састављач Кијевског љетописа. Веома је занимљиво да је љетописцу било познато да су током владавине цара Теодосија II донесени поједини закони којим су ограничена права Јевреја. Тако је у Теодосијевом кодексу, законском споменику насталом током владавине овог византијског владара забиљежена је одредба од 15. фебруара 423. године која гласи:

> *Ако се у будућности буде жељело да синаīоīе Јевреја буду уклоњене или сīаљене, за оне синаīоīе које су недавно изīрађене или одузете, или су одузете црквама или īосвећене светим мистеријама, нека им се дају одīоварајућа мјеста за изīрадњу нових објеката у складу са величином одузетих добара. Такође, ако су одузети дарови, нека им се врате, īод условом да још нису īосвећени светим мистеријама; īри томе вриједност одузетих добара треба бити надокнађена. Од сада ниједна синаīоīа неће бити īодиīнута, а старе нека остану у свом īостојећем облику* (Mommsen & Meyer, 1905, pp. 893-894).[2]

[2] Si iu posterum de synagogis Judaeorum vel auferri passim vel flammis exuri placet recenti moli-

Веома интересантно је било истражити из којих историјских извора је састављач Кијевског љетописа преузео концепт да је Несторијево јеретичко учење јеврејска замисао. Овог податка нема у хроници Теофана Исповједника (Teofan, 1883-1885, pp. 102-106) и хроници Георгија Монаха (Georgije Monah, 1904, pp. 610-612) као ни у словенском препису хронике Јована Зонаре (Jacobs, 1970, pp. 144-147). С друге стране, у литератури није забиљежено да су писци старих српских љетописа читали Теодосијев кодекс, написан на латинском језику.

Поменути одломак из Кијевског љетописа је готово идентичан тексту се може прочитати у Законоправилу Светог Саве, гдје је наведено:...*Зборї свеѣа тоѣа, свети Сабор овоѣа који остајаше у таквом хуљењу изврже, јер Несторије по јеврејски размишљаше, у човјека вјероваше и јеретички приказиваше и проповиједаше истиниту Богородицу Пресвету Дјеву, и од ње оваплоћеноѣ бесјемено Господа нашеѣ Исуса Христа, Сина Божјеѣ и Боѣа истинитоѣ* (Lešić & Nikitović, 2019, p. 2).

На основу ове подударности може се претпоставити да је састављач Кијевског љетописа при формирању вијести о Трећем васељенском сабору могао користити Законоправило Светог Саве.

Довођење у везу Несторија и јеврејског учења везано је за проблем монархијанизма[3] односно за јеврејско непризнавање Исуса Христа за Бога. Овакву терминологију љетописац је могао преузети из дјела патријарха Кирила Александријског, који је у многим својим списима против Несторија помињао Јевреје и њихово неразумијевање Христа као Бога. Тако на примјер, у пасхалној посланици бр. 17 патријарх Кирил наводи како Јевреји нису разумјели долазак месије, тј. нису препознали Христа.

> *Али Јевреји нису разумијели тајну, иако је она била унапријед најпотпуније и најкомплетније објављена и кроз Закон и кроз свете пророке, па су се усудили да ѣа муче на многоѣ начина. А када су препознали да је он сам насљедник, истјерали су ѣа и убили, узевши за своѣ саучесника и помоћника у томе изумитеља ѣријеха – Сатану* (Sv. Kiril Aleksandrijski, 1998, p. 290).[4]

Многи правовјерни хришћани у V и VI вијеку су поистовјећивали невје-

mine vel ereptae synagogae vel ecclesiis vindicatae aut certe venerandis mysteriis consecratae, pro his loca eis, in quibus possint extruere, ad mensuram videlicet sublatarum praebeantur. Sed et donaria, si qua sunt sublata, eisdem, si necdum sacris mysteriis sunt dedicata, reddantur, sine redhibitionem consecratio veneranda non ait, pro his eiusdem quantitatis pretium tribuatur. Synagogae de cetero nullae protinus extruantur, veteres in sua forma permaneant.

[3] За више података о термину монархијанизам видјети (Oxford University Press, Vol. 2, 1991, p. 1391).

[4] Ἀλλ' οὐ συνέντες Ἰουδαῖοι τὸ μυστήριον, καίτοι καὶ διὰ νόμου καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν πλείστην τε ὅσην καὶ ἐμφανεστάτην ἔχον τὴν προαγόρευσιν, κατὰ πολλοὺς μὲν τρόπους καταλυπεῖν ἀπετόλμων· ἐπεγνωκότες δὲ ὅτι καὶαὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, ἐκβεβλήκασί τε καὶἀπεκτόνασι, συλλήπτορα καὶ συμπαραστάτηνἑαυτοῖς παραλαβόντες εἰς τοῦτο τὸν τῆςἁμαρτίας εὑρετήν, φημὶ δὴ τὸν σατανᾶν.

ровање у Христа као Бога са јеврејским науком. Црквени историчар Евагрије Схоластик цијело друго поглавље прве књиге своје црквене историје посветио је Несторију и његовој јереси. Ту између осталог наводи да је *у вријеме када се Несторије, сусрevши се са Теодором Мопсуестијским, удаљио од побожности, Несторијев сапутник био неки Анастасије, презвитер, по своме мишљењу јеретик, и ватрени привrженик Несторија и Несторијевих јеврејских учења* (Evagrije Sholastik, 1898, p. 7).

Поједини остали текстови друге, треће и четврте групе млађих љетописа пружају извјесне податке о III васељенском сабору. Тако је у Руварчевом другом љетопису забиљежено: *у лето 6985. беше трећи сабор, светих отаца 200, у Ефесу, против злочастивоī Несторија, за време цара Теодосија Малоī* (Stojanović, 1927, p. 157, br. 350).

Лако је уочити да је аутор овог љетописа имао велике проблеме са хронологијом, јер по записаној години испада да је до трећег васељенског сабора дошло 1477. године, што је ван оквира постојања Византијског царства. Иако је јасно да оваква домишљања нису историјски поуздана, може се претпоставити да је састављач овог љетописа погрешно написао слово s које има бројну вриједност шест умјесто слова ѕ, са бројном вриједношћу пет и тако добили хиљаду година већу хронолошку одредницу. Међутим, он је очито погријешио и у осталим бројним вриједностима, јер се III васељенски сабор догодио 5739. године по византијском рачунању времена.

У Дорпратском, Рачанском и Руварчевом првом љетопису наведено је: *Љета од рођења Христовоī 431 био трећи сабор у Ефесу, при Теодосију Малом против Несторија злочастивоī, светих отаца 200, при Келестину папи римском и Кирилу александријском* (Stojanović, 1927, pp. 158-159, br. 361).

Ако се изузме чињеница да римски папа није присуствовао сабору, већ је послао своје легате, ови подаци су сасвим тачни. Посебно је занимљиво што љетописци нису имали проблема са хронологијом од Христовог рођења, већ само са одређивањем датума од настанка свијета. Идентичне податке о III васељенском сабору са различитим, погрешним годинама његовог одржавања доносе Софијски други, Реметски и Подгорички љетопис, који наводе 5893. (385), док Сеченички и Шафариков доносе 5931. (423), а Магарашевићев и Јанков љетопис 5985. (477) (Stojanović, 1927, p. 162, br. 374).

У љетописима су сачувани и различити подаци о IV васељенском сабору. Тако у млађим љетописима прве и друге групе, Хаџи-Јордановом, Хамартоловом, Синодалном и Григоровићевом љетопису је забиљежено да је *четврти сабор, при Маркијану, одржан у Цариīраду и у Халкидону, светих отаца 630, који проклеше Евтихија и Диоскора и проповедаше савршеноī Боīа и савршеноī човека Господа нашеī Исуса Христа* (Stojanović, 1927, p. 141, br. 374).

Данас се с правом узима да је сабор одржан у Халкедону, преко пута Цариграда, на малоазијској обали Босфора, иако податак из љетописа да је сабор одржан у Цариграду се донекле може разумијети, јер је Халкедону у IV и V

стољећу био готово дио Цариграда и служио као одмаралиште византијских владара (Kazhdan, 1991, pp. 403-404).[5] Софијски и Григоровићев љетопис доносе податак да је од трећег до четвртог сабора протекло десет година, што је свакако погрешно, док је у Студеничком, Сарандапорском и Цетињском љетопису је исправно записано да је између та два сабора прошло 20 година (Stojanović 1927, p. 141, br. 337).

Опширне податке о четвртом васељенском сабору налазимо у тексту Кијевског љетописа: *Четврти свети и васељенски сабор био је у Халкидону, у лето 5945, при цару Маркијану, у друго лето царевања његовог, који је владао 16 година и 6 месеци* (Stojanović, 1927, p. 141, br. 337).

Хронологија аутора овог љетописа је поново сасвим непрецизна, јер сабор није одржан 437. године, већ у периоду од 8. октобра до 1. новембра 451. године (Popović, 2002, p. 100)[6], као што нису тачни ни подаци везани за укупан број година владавине цара Маркијана. С обзиром на податак из Кијевског љетописа, као и чињеницу да знамо да је Маркијан владао од 450. до 457. године може се претпоставити да је љетописац при писању година владавине грешком дописао слово ї и добио шеснаест умјесто шест година.

Занимљиво је да на овом мјесту састављач Кијевског љетописа није у потпуности користио Законоправило Св. Саве, јер се у њему налазе дјелимично другачији подаци. Тамо је записано да је *трећи васељенски сабор био 5945. године, у вријеме цара Маркијана, друге године његове владавине. Иначе, он је владао пет година и шест мјесеци* (Lešić & Nikitović, 2019, p. 3).

У даљем тексту Кијевског љетописа је записано:

> *Беше 650 светих отаца, старјешине на сабору беху: Леонтије, папа римски, Анатолије, патријарх Константина града, Јувеналије, патријарх Јерусалимски и Максим, патријарх Антиохијски, Анастасије, митрополит солунски, Стефан, ефески. Сабраше се против Диоскора, бившег патријарха александријског и Евтихија, архимандрита Константина града* (Stojanović, 1927, pp. 141-142, br. 337).

Наведени списак црквених старјешина, учесника сабора је углавном вјеродостојан, сем што су умјесто римског папе Лава I (440-461), под којим можемо подразумијевати Леонтија из текста љетописа, учествовали његови легати, епископ Сицилије Пасхазин, који је и предсједавао сабором, те Лукентије и Јулијан, као и презвитери Бонифације и Василије (Kartašov, 1995, pp. 353-354;

[5] За више података о историјату града Халкедона видјети Oxford University Press, Vol. 1, 1991, pp. 403-404. (*C. Foss*). Сабор је требало да буде одржан у Никеји. Међутим, римски легати нису жељели присуствовати сабору уколико тамо не буде присутан византијски цар. Он није могао напуштати околину Константинопоља због опасности од напада Хуна, па су учесници замољени да дођу у Халкедон, који је био много ближе византијској престоници. Опширније о овој проблематици видјети у дјелима Антона Карташова (Kartašov, 1995, pp. 353-354); Радомира Поповића (Popović, 2002, p. 100) и Василија Болотова (Bolotov, 2006, p. 239).

[6] Детаљан опис тока Четвртог васељенског сабора пружа Антон Карташов (Kartašov, 1995, pp. 354-366).

Bolotov, 2006, pp. 239-240).

Цариградски патријарх Анатолије заузимао је тај положај од 449. до 458. године, антиохијски патријарх Максим II од 449. до 452, јерусалимски епископ Јувеналије од 422. до 451, а патријарх од 451. до 458. Александријски патријарх Диоскор, који је био један од оптуженика на овом сабору, на положају патријарха је боравио од 444. до 451. године.[7]

Овај одломак из текста Кијевског љетописа заснован је на Хроници Георгија Монаха (de Boor, 1904, p. 612) и словенском препису хронике Јована Зонаре (Jacobs, 1970, p. 146).

Супротно несторијанском учењу, утемељено је мистично учење о богочовјеку. Полазећи од мистичног учења о Исусу Христу као Богочовјеку, које је утемељено још прије Трећег васељенског сабора, александријски патријарх Диоскор и цариградски архимандрит Евтихије су током пете деценије V вијека установили монофизитизам, учење о једној и то божанској природи у Христу, по којем су се Христова божанска и човјечанска природа, након оваплоћења спојиле у једну божанску природу (Kartašov, 1995, p. 351; Ostrogorski, 1998, p. 78).

Иако је привремено превладало, а 449. године, на такозваном Разбојничком сабору у Ефесу[8] било проглашено и за државну вјеру, монофизитско учење је већ 451. године проглашено јеретичким на Четвртом васељенском сабору. Суштина саборских одлука видљива из закључних ријечи које је о овом сабору написао непознати састављач Кијевског љетописа.

> *Ови (Диоскор и Евтихије*-допунио Б. Бабић) *су се човечности спаса и Бога нашег Исуса Христа до краја одрицали, баснословећи да је он сам само привидно узео тело господње, нама једносушно, и да оно није сасздано из две природе, већ из једне обједињене, при чему су се страсти божанској природи прикључиле. Због тога, оне који у таквој заблуди истрајавају, овај свети сабор изобличи и прокле, проглаивши савршеног Бога, господа нашег Исуса Христа и савршеног човека, који има две природе несливене и нераздељиве* (Stojanović, 1927, p. 142, br. 337).

По свему судећи, љетописац је и овај одломак уобличио на основу словенског преписа хронике Јована Зонаре, у којем је наведен готово идентичан текст (Jacobs, 1970, p. 146).

Из горе наведеног одломка Кијевског љетописа, јасно је да је Халкедонски васељенски сабор донио одлуку о одбацивању Несторијевог диофизитског, али и Диоскоровог и Евтихијевог монофизитског учења. Иако се то не види из одлука сабора које је пренио аутор Кијевског љетописа, сабор у Халкедону је имао неуобичајен епилог, у вези са даљим односом Константинопоља и

[7] Списак цариградских, александријских, антиохијских и јерусалимских епископа односно патријараха пружа Радомир Поповић (Popović, 2009, pp. 25-28; 56-57; 73-76; 91-92).

[8] За више података о учесницима и току Разбојничког сабора у Ефесу, те његовим посљедицама видјети (Kartašov, 1995, pp. 333-340).

Рима. Наиме, 28. канон овог сабора је у свему изједначио епископе Рима и Цариграда, признавши титуларном насљеднику Светог Петра само почасно првенство[9], што је наговијестило будуће сукобе римског папе и цариградског патријарха (Ostrogorski, 1998, p. 79, Bolotov, 2006).

Податке о Четвртом васељенском сабору налазимо и у Руварчевом другом љетопису гдје стоји: *био је четврти сабор, 5990, светих отаца 610, у Халкидону, против злочастивоī Диоскора, при цару Маркијану*. (Stojanović, 1927, p. 157, br. 351). У односу на претходно поменуте љетописе, који доносе вијести о IV васељенском сабору, овдје је као мјесто одржавања наведен само Халкедон, али је поред уобичајено непрецизне године одржавања сабора, односно 482, погрешно наведен и број светих отаца који су учествовали у раду сабора.

У Дорпратском, Рачанском и Руварчевом првом љетопису записано је: *Лета од рођења Христовоī 451 био је четврти сабор у Халкидону, при Маркијану, против Диоскора и Евтихија, који су исповедали једну природу у Христу, светих отаца 650, при Лаву, папи римском и Антонију цариградском* (Stojanović, 1927, p. 159, br. 362).

Може се уочити да је хронолошка одредница исправна, да су аутори ових текстова, за разлику од писца Руварчевог другог љетописа, потпуно прецизно навели против кога је сабор дјеловао и шта је била кривица оптужених. И овај љетопис садржи одређене непрецизности које се односе на присутне црквене великодостојнике. Поред омашке о присуству римског папе, која представља такозвано „опште мјесто" у овим историјским изворима, погрешно је наведено име цариградског патријарха. Он се звао Анатолије, а не Антоније како је овај љетописац навео.

Сличне вијести о IV васељенском сабору са непрецизним годинама његовог одржавања, уз навођење само Диоскора као окривљеника доносе Софијски други, Реметски и Подгорички љетопис, који као годину одржавања наводе 6023. (515), док Сеченички и Шафариков доносе 5971. (463), а Магарашевићев и Јанков љетопис 5990. (482). Једино Шафариковов љетопис пружа допуну ових података, јер наводи да је до *сабора дошло у ūрвој īодини владавине Маркијана и Пулхерије, сестре Теодосијеве, у Халкидону* (Stojanović, 1927, p. 162, br. 375).

Ово је драгоцјен и скоро сасвим прецизан податак, који не наводе остали љетописи, па чак ни најопширнији Кијевски љетопис, уз напомену да је сабор одржан током друге године Маркијанове владавине. Пулхерија је била супруга цара Маркијана, а сестра претходног цара Теодосија II и активно је учествовала у припреми и току Халкедонског васељенског сабора (Švarc, 1927, pp. 210-211). Вијести о њеној улози у припреми сабора, љетописци су могли преузети из словенског преписа Јована Зонаре, гдје је опширно описана њена

[9] Опширно разматрање о околностима у којима је донесен 28. канон Халкедонског сабора, те његовим посљедицама не само за односе Рима и Константинопоља, већ и за историју догматског ауторитета васељенских сабора доноси Болотов (Bolotov, 2006, pp. 261-264).

улога током владавине цара Маркијана, али и током владавине њеног брата Теодосија II (Jacobs, 1970, pp. 141-142; 144-145).

Иако је на Четвртом васељенском сабору анатемисан као јеретичко учење, монофизитизам није нестао са историјске позорнице. Напротив, током друге половине петог и прве половине шестог стољећа, ова јерес је добила изразито политичко обиљежје, те представљала камен спотицања између центра и периферије у Византијском царству, односно између Константинопоља као престонице и источних провинција Сирије, Палестине и Египта. Источне провинције су често користиле монофизитизам као повод за истицање сопствених тежњи за ослобођење од стега врховне царске власти (Ostrogorski, 1998, p. 79; Bolotov, 2006, pp. 271-274). Стога је основни циљ византијске црквене политике у VI вијеку био превазићи вјерске разлике и успоставити помирење са монофизитима. Из тог разлога, током 553. године у Константинопољу је одржан Пети васељенски сабор. Сврха сазивања овог сабора била је жеља цара Јустинијана I (527-565) да се на васељенском нивоу буде размотрено исповједање вјере које је цар саставио неколико година раније. Као предуслов помирења са монофизитима, Јустинијан је у том богословско-догматском документу, у историји цркве познатом и под насловом „Три поглавља", осудио личност Теодора Мопсуестијског, нека дјела Теодорита, епископа Кира, те писмо Марију Ардаширском, које је саставио Ива, епископ Едесе (Bolotov, 2006, pp. 348-351; Popović, 2019, p. 20).

У Хаџи-Јордановом, Синодалном и Хамартоловом љетопису је сасвим кратко забиљежено *да је при Јустинијану Великом одржан сабор у Цариграду, 165 светих отаца, против Оригена и Евагрија, које проклеше свети оци* (Stojanović, 1927, p. 143, br. 338).

Податак из горе поменутих љетописа о осуди Оригена, хришћанског оца из III вијека, везан је за догађаје који су претходили V васељенском сабору. Наиме, током 543-544. године, на једном локалном црквеном сабору у Цариграду, сазваном за вријеме тадашњег цариградског патријарха Мине (536-552) осуђено је погрешно Оригеново учење о васпостављању свега у своје првобитно добро стање, по којем ће се чак и ђаво покајати и спасити, што је било супротно христологији (Popović, 2002, p. 109).

Ориген је био хришћански богослов (око 185- око 253), поријеклом из Александрије. Иако је имао велики углед у ранохришћанској цркви, у VI вијеку је анатемисан. Почетком тог стољећа у Палестини је дошло до обнављања интереса за Оригенова дјела те формирања оригенизма, покрета заснованог на појединим Оригеновим идејама.

По питању осуде Оригена на V васељенском сабору забиљежена су размимоилажења у науци.[10] Ипак, изворна свједочанства сасвим јасно потврђују да

[10] Док Радомир Поповић (Popović, 2002, p. 111), наводи да је Пети васељенски сабор осудио оригенизам, по мишљењу Антона Карташова, (Kartašov, 1995, Vol. 2, pp. 51-52), овај сабор формално није осудио Оригена, јер су се представници западне цркве оштро

су на Петом васељенском сабору били анатемисани и Ориген и његова учења.

Најприје је цар Јустинијан I едиктом из 543. године осудио Оригенове заблуде у 10 анатемизама, од којих у десетој изричито стоји: *Анатема Оригену и Адаманшију, који је ово изложио, и његовим мрским и проклетим и прљавим учењима, и сваком лицу које мисли овако, или заступа, и у нечему потпуно је у било које време усудио се да заступа* (Jevtić, 2018, p. 37).

Пети васељенски сабор 553. године је прихватио овај едикт и проширио осуду на 15 анатемизама. Тако, у 11. анатемизму овог сабора је записано: *Ако неко не анатемише Арија, Евномија, Македонија, Аполинарија, Несторија, Евтиха и Оригена са њиховим безбожним списима, и све друге јеретике осуђене и анатемисане од Свете Католичанске и Апостолске Цркве и од напред речена Света Четири Сабора, и оне који су слично напредреченим јеретицима мислили или мисле, и до краја остају непокајани у својој безбожности, такав нека је анатема* (Jevtić, 2018, p. 31).

У Законоправилу Св. Саве, у склопу одјељка о Петом васељенском сабору записано је: *Такође, овај Свети сабор је допунио оно што је започето у Халкидону, потврдио све његове правовјерне и спасоносне заповијести, и проклео јереси противне томе Сабору које су израсле. Проклео је и одбацио учење безумнога Оригена о првообразном и сва његова безбожна дјела* (Lešić & Nikitović, 2019, p. 4).

У Студеничком, Сарандапорском и Цетињском љетопису дат је нешто опширнији податак о V васељенском сабору: *при Јустинијану Великом, у Константина граду, 165 светих отаца против некоі Теодора и Диодора, који је са Несторијем мудровао и писма његова добијао, Оригена и Дидима и Евагрија некоі, који су баснословили поиут старих*. (Stojanović, 1927, p. 143, br. 338).

Од личности наведених у овом одломку истичу се Теодор Мопсуестијски, који је био познат као учитељ Несторија[11]. Под Диодором из старих српских љетописа треба подразумијевати Теодорита Кирског[12], хришћанског писца и епископа града Кира у сјеверној Сирији[13], који је једно вријеме подржавао Несторија у борби са Кирилом Александријским, да би се на IV васељенском сабору покајао и промијенио страну (Kartašov, 1995, pp. 42-43). У љетописима поменути Дидим био је грчки хришћански богослов Дидим Слијепи, поријеклом из Александрије, познат као један од Оригенових ученика,[14] док је наведени Евагрије у ствари византијски теолог из IV вијека, Евагрије Понтски

супротстављали посмртном суђењу некој личности. Сматрам да је то необичан и неодговарајући аргумент, јер је Теодор Мопсуестијски такође осуђен на V васељенском сабору, а умро је сто двадесет пет година раније, односно 428. године.

[11] За више података о граду Мопсуестија у близини Антиохије видјети (Oxford University Press, Vol. 1, 1991, p. 1408)

[12] За више података о Теодориту Кирском видјети (Oxford University Press, Vol. 3, 1991, p. 2049).

[13] За више података о граду Кир у Сирији видјети (Oxford University Press, Vol. 3, 1991, p. 574).

[14] О његовом необичном животу, који је трајао од 313. до 398. године видјети (Oxford University Press, Vol 1, 1991, p. 620); Jevtić, 2016, pp. 229-234).

(Понтијски), који је подржавао Оригенове идеје о преегзистенцији душе и негирању Свете Тројице, због чега је осуђен као јеретик на V васељенском сабору.[15]

Већина млађих љетописа ових двију група прецизно наводи да је између IV и V васељенског сабора прошло 102 године, али у Софијском и Григоровићевом љетопису постоји мала непрецизност, јер је наведено да је између два сабора прошло 100 година (Stojanović, 1927, p. 143, br. 338).

Највише података о V васељенском сабору доноси Кијевски љетопис, гдје је најприје забиљежено: *Пети свети васељенски сабор био је у Цариграду, у љето 6047 (539) при цару Јустинијану Древном, у двадесет шестој години његове владавине, који је владао 38 година и 6 месеци* (Stojanović, 1927, p. 143, br. 338).

Симптоматично је да састављач Кијевског љетописа константно наводи године васељенских сабора са 14 година мање од тачног датума. Тако је и овом приликом у њему наведено да се Пети васељенски сабор догодио 539, умјесто 553. године. Веома је вјероватно да је љетописац црпио хронолошке податке о овом сабора из Законоправила Св. Саве, гдје је за овај, као и за претходно споменуте трећи и четврти васељенски сабор наведена погрешна година њиховог одржавања по години византијске ере (Lešić & Nikitović, 2019, p. 4). Оно што додатно подржава ову идеју су тачни подаци о години Јустинијанове владавине, у којој је дошло до сабора, као и о укупном броју година, које је овај владар провео на византијском престолу. Пажњу заокупља и чињеница да је Јустинијан назван древним, што је тачно, имајући у виду да је Кијевски љетопис, по мишљењу Љубомира Стојановића, завршен између 1554 и 1562. године (Stojanović, 1927, p. XLI), дакле више од миленијума након одржавања V васељенског сабора.

У даљем току Кијевског љетописа записано је: *Беше 165 светих отаца, старешине на сабору беху: Вигилије, папа римски, Евтихије, патријарх Константина града, Аполинарије александријски, Евтихије, јерусалимски, Домен антиохијски, Дамјан созопољски* (Stojanović, 1927, p. 143, br. 338).

Састављач Кијевског љетописа је исправно навео поједине личности, али је код неких направио и пропусте. Иако се у вријеме одржавања Петог васељенског сабора налазио у Константинопољу, и био три пута позиван да присуствује, папа Вигилије (537-555) није учествовао у раду васељенског сабора. Због тога је на залагање цара Јустинијана, сабор донио одлуку да се папино име избрише из диптиха, уз напомену да је ова казна учињена лично Вигилију због непоштовања сабора, али да се истовремено не кидају везе са римском апостолском катедром (Kartašov, 1995, p. 44; Bolotov, 2006, p. 358).

Исправно су наведена имена цариградског патријарха Евтихија, који је у два наврата управљао цариградском патријаршијом, најприје од 552. до 565.

[15] О његовом животу, који је трајао од 345. до 399. године видјети (Oxford University Press, Vol. 2, 1991, pp. 760-761); Harmless, 2004, pp. 311-344; Jevtić, 2016, pp. 781-789).

године, а потом и од 577. до 582. године, те антиохијског патријарха Домена III (546-560). Међу учесницима сабора љетописац помиње и јерусалимског патријарха Евтихија (552-564), али он није учествовао у раду сабора, већ је послао тројицу епископа као изасланике (Popović, 2002, p. 108).

Суштина овог васељенског сабора, као и проблематика јеретичких учења против којих је сабор дјеловао, а која су детаљно образложена у претходном тексту, видљиви су из даљег тока веома опширног казивања *Кијевског љетописа*.

> *Овај свети сабор потврдио је одлуке Халкедонског сабора и наредио да се прокле Ориген и сви нечисти његови списи, као и Евагрије и Дидим, и поглавља, то јест списи, које је он написао, као ученик Оригенов и истомишљеник јелинским учењима, која су безумно говорила да ова тела, којима смо сада обложени неће васкрснути, и такође су о овоме неразумно тврдила како душе претходе телу и како се родише прије тела; и поводећи се јелинским причама они су учили о преласку душа из тела у тело и говорили како ће доћи крај вечним мукама и како ће демони поново вратити своје првобитно достојанство и хулили су да је Христос нама подобан и да нема ништа што је различитo од нас; клеветали да га није саздао Бог, нити да постоји, а поред тога, како ни Адам није саздан у телу и друге мрачне хуле. И многе такве списе је црква уништавала, али се они нису појављивали јавно, већ су их неки држали у тајности, али су до краја били изобличени на четвртом сабору, када су их се неки од светих отаца одрекли, јер пре тога сабора бијаху предали ђаволовом проклетству три јереси. И пошто многи почеше поново ширити та лукава учења, тада овај свети пети сабор њих и њихове истомишљенике и њихове хулне списе прокле, а такође и Теодора Мопсуестијског и његовог ученика Несторија са хулним његовим списима*. (Stojanović, 1927, pp. 143-144, br. 338).

Податке о V васељенском сабору налазимо и у Руварчевом другом љетопису, гдје је наведен податак да је *у лето 6148 (640) био пети сабор у Цариграду, 160 светих отаца, против злочастивог Оригена, за владавине цара Јустинијана Великог* (Stojanović, 1927, p. 157, br. 352). Уз јасну погрешку око хронологије, аутор овог љетописа је навео и непрецизан податак о броју учесника сабора.

У Дорпратском, Рачанском и Руварчевом првом љетопису записано је: *Лета од рођења Христовог 553. био је пети сабор у Константина граду, при Јустинијану Великом, против Оригена и других, светих отаца 165, при Вигилију, папи римском и Евтихију царигрaдском* (Stojanović, 1927, p. 159, br. 363). Ако се изузме изостанак римског папе у раду сабора, наведени подаци су сасвим прецизни.

Различите, неусклађене податке о V васељенском сабору пружају и Софијски други, Реметски, Подгорички, Сеченички, Шафариков, Магарашевићев и Јанков љетопис. Тако у Шафариковом и Сеченичком љетопису стоји да је пети сабор одржан 6123 (615), док Магарашевићев, Јанков, Софијски други, Реметски, Подгорички љетопис наводе 6148 (640). (Stojanović, 1927, p. 162, br.

376). Обе године су погрешне. Подаци ових љетописа се не слажу ни у вези са бројем учесника сабора. Док у Шафариковом и Сеченичком љетопису је исправно наведено 165 светих отаца, у Јанковом је забиљежено 365, у Софијском другом, Реметском и Подгоричком 160, док Магарашевићев љетопис не наводи број учесника (Stojanović, 1927, p. 159, br. 363).

Да закључим, већина љетописа које сам користио за писање овог рада пружа кратке, не сувише опширне податке о Трећем, Четвртом и Петом васељенском сабору. Потребно је нагласити да је знатно другачији Кијевски љетопис, који је много опширнији од осталих. Након почетне уобичајене кратке вијести о времену сазивања сабора, царевима који су га сазвали, броју учесника, у тексту овог љетописа опширно се говори о црквеним старјешинама који су учествовали у раду сабора. По правилу су наведени патријарси пет апостолских средишта, Рима, Константинопоља, Александрије, Антиохије и Јерусалима, а у случајевима да неки од њих, из различитих разлога, нису присуствовали или учествовали у раду сабора, поменути су њихови опуномоћени представници.

Лако је уочити да је састављач овог љетописа досљедно као учеснике сабора наводио римске папе, иако они углавном нису учествовали у раду сабора, нити су долазили у градове у којима су сабори одржавани. Изузетак представља једино V васељенски сабор у Константинопољу, када је начелник римске цркве Вигилије био у византијској престоници, али није желио да присуствује саборским сједницама. У тексту Кијевског љетописа веома детаљно су навођени суштински разлози због којих су сабори сазивани, односно дата веома опширна објашњења разлика између правовјерних и јеретичких учења (Babić, 2015, p. 355).

На крају, иако сам у досадашњем дијелу рада покушао одгонетнути недоумицу који су то историјски извори из византијског времена утицали на формирање вијести које доносе српски љетописи, желио бих још нешто рећи о томе. Позната је оцјена да су српски љетописци узоре имали у преведеним византијским хроникама Георгија Хамартола и Јована Зонаре (Ćirković & Mihaljčić, 1999, p. 367). У историографији су забиљежена схватања да је епитет Хамартол или Амартол, што значи грешни, дио имена аутора ове хронике.[16] Потребно је истаћи да је још Карл Крумбахер, у посљедњим годинама XIX вијека забиљежио, да би одговарајући назив за аутора ове хронике био Георгије Монах (Krumbacher, 1897, p. 358; Ostrogorski, 1998, p. 157).

У едицији The Oxford Dictionary of Byzantium наведене су обе варијанте (Oxford University Press, Vol 2, 1991, p. 836), што сугерише да терминолошка неусклађеност у историографији по овом питању још увијек постоји. У сваком случају, дио података српских љетописа о Трећем, Четвртом и Петом

[16] Ово мишљење имало је своје заступнике у српској историографији. По мојим сазнањима Георгија Хамартола или Амартола помињу Љубомир Стојановић (Stojanović, 1927, p. LXI), Ђорђе Трифуновић (Trifunović, 1990, p. 143); те Ćirković & Mihaljčić, 1999, p. 367.

васељенском сабору могао је бити преузет из свјетске хронике Георгија Монаха. Ријеч је о дјелу које хронолошки покрива вријеме од стварања свијета до 842. године. Међутим, као што је својевремено одлично примијетио Љубомир Стојановић одломци који говоре о васељенским саборима су много опширнији у Кијевском љетопису него у осталим љетописима (Stojanović, 1927, p. LXVI). Као што се види и претходном тексту, подаци које је састављач Кијевског љетописа забиљежио су веома детаљни и говоре не само о суштини јеретичких учења, већ и о учесницима сва три васељенска сабора, што није наведено у осталим љетописима. То би значило да је састављач Кијевског љетописа као изворни предложак морао користити још неке византијске изворе из каснијег времена.

Прије нешто мање од једног стољећа Љубомир Стојановић је претпоставио да је прва група млађих љетописа међу којима је Кијевски љетопис најобимнији, могла црпити податке из једног компилативног дјела српске провенијенције под именом „Хамартолово Сказаније од Адама до данас" (Stojanović, 1927, p. LXI). Према мишљењу Димитрија Богдановића оно је настало педесетих година XIV вијека и представљало прототип каснијих српских љетописа (Bogdanović, 1980, p. 210).

Непознати састављач Сказанија је преглед догађаја из византијске историје до прве половине IX вијека црпио из хронике Георгија Монаха, која га је инспирисала да направи истоимену продужену компилацију извора која стиже до његовог времена. Сем Хронике Георгија Монаха, један од извора које је аутор Хамартоловог Сказанија свакако морао користити је универзална хроника византијског писца Јована Зонаре. Ријеч је о хроничару који живио у XII вијеку, а чије дјело покрива вријеме од стварања свијета до 1118. године (Ostrogorski, 1998, p. 213). У историографији је позната претпоставка да је први превод Зонарине хронике настао у вријеме краља Милутина и то на српски језик (Marić, 1946, p. 23). Сачуван је и словенски превод ове хронике, који је настао у Другом бугарском царству 1332. године, али је непотпун са прегледом историјских догађаја до 1028. године (Bogdanović, 1980, p. 211). Непознатом аутору овог дјела наравно није била доступна српска редакција Зонариног текста позната под именом Паралипомен (Дневник), јер је она настала знатно касније. Наиме, у првој деценији XV вијека деспот Стефан Лазаревић је затражио од братства манастира Хиландар да му уради српски препис Зонарине хронике, што је током 1407. или 1408. године учинио монах Георгије Хиландарац (Bogdanović, 1980, p. 212). Иако то није релевантно за тему овог рада, остаје недоумица на којим историјским изворима византијске провенијенције је писац Хамартоловог Сказанија могао градити свој текст од друге деценије XII вијека до педесетих година XIV вијека, када је Сказаније настало.

Литература

Babić, B. (2015). *Vizantija u djelima srpskih srednjovjekovnih pisaca*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Univerzitet u Banjoj Luci.

Babić, B. (2023). Percepcije Prvog i Drugog vaseljenskog sabora u starim srpskim ljetopisima. In S. Boškov, B. Stojkovski, N. Dević & P. Vajagić (Eds.), *Srpska pravoslavna crkva. Izazovi i iskušenja kroz istoriju.* (pp. 21-32). Centar za istorijska istraživanja. Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet; Srpska pravoslavna Crkvena opština Bačka Palanka; Institut za savremenu istoriju Beograd.

Bogdanović, D. (1980). *Istorija stare srpske književnosti*. Srpska književna zadruga.

Bolotov, V. V. (2006). *Istorija crkve u periodu vaseljenskih sabora*. Eparhijski upravni odbor Eparhije žičke.

Codex Theodosianus. (1905). *Theodosiani libri XVI* (T. Mommsen & P. Meyer, Eds.). Weidmann.

Ćirković, S. & Mihaljčić, R. (Eds.) (1999). *Leksikon srpskog srednjeg veka*. Knowledge.

Ćirković, S. (1998). Srpski ljetopisi i vizantijske kratke hronike. In M. Pantić (Ed.), *Srpska književnost u doba Despotovine* (Dani srpskog duhovnog preobraženja V, pp. 101-107). Narodna biblioteka „Resavska škola".

Evagrije Sholastik. (1898). *The Ecclesiastical History*, Bidez, J, Parmentier, L. (Eds.) Methuen & Co.

Georgije Monah (1904). *Georgii Monachi chronicon* (C. de Boor, Ed.). B. G. Teubneri.

Granić, F. (1937). Problem saziva vaseljenskog sabora. *Bogoslovlje, 12*(1) 33-39.

Harmless W. S. J. (2004). Evagrius Ponticus: Ascetical Theory. In W. Harmless S. J. (Ed.), *Desert Christians: An Introduction to the Literature of Early Monasticism* (pp. 311-344). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/0195162234.003.0010

Jevtić, A. (1973). Vaseljenski sabori i živo predanje crkve. *Bogoslovlje, 17*(1-2) 43-80.

Jevtić, A. (2016). *Patrologija. Istočni oci i pisci 4. i 5. veka. Od Nikeje do Halkidona (325-451.g.)*. Episkopija Zahumsko-hercegovačka, Episkopija Zapadnoamerička, Mitropolija Dabrobosanska, Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta u Beogradu.

Jevtić, A. (2018). *Patrologija. Sveti oci i crkveni pisci Istoka od 4. halkidonskog do 8. Fotijevog vaseljenskog sabora (451-881.g.)*. Episkopija Zahumsko-hercegovačka, Episkopija Zapadnoamerička, Mitropolija Dabrobosanska, Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta u Beogradu.

Kartashov, A. V. (1995). *Vaseljenski sabori* (Vol. 1-2). Studio dizajn.

Krümbacher, K. (1897). *Geschichte der byzantinischen litteratur von Justinian bis zum ende des Oströmischen reiches (527-1453)*. C. H. Beck'sche Verlangsbüchhandlung.

Marić, R. (1946). Tragovi grčkih istoričara u delima Konstantina Filozofa, *Glas SAN, 190*, 13-43.

Ostrogorski, G. (1998). *Istorija Vizantije*. Narodna knjiga Alfa.

Oxford University Press (1991). The Oxford Dictionary of Byzantium (Vol 1-3).

Popović, R. (2002). *Vaseljenski sabori. Odabrana dokumenta*. Grafiprof.

Popović, R. (2009). *Pravoslavne pomesne crkve, prošlost, sadašnjost, geografija, statistika.* Art print.

Popović, R. (2019). *Vaseljenski sabori. Prvi, Drugi, Treći i Četvrti. Odabrana dokumenta.* Knjiga 1. Akademija Srpske pravoslavne crkve za umetnosti i konverzaciju.

Schwartz, E. (1927). Die Kaiserin Pulcheria auf der Synode von Chalkedon. In R. Bultmann & H. V. Soden (Eds.), *Festgabe für A. Jülicher* (pp. 203-213).

Stojanović, Lj. (1927). *Stari srpski rodoslovi i letopisi*. Srpska kraljevska akademija.

Sv. Kiril Aleksandrijski (1998). *Cyrille d'Alexandrie: Lettres festales* XII–XVII (Sources Chrétiennes, 434), W. H. Burns, Ed.). Éditions du Cerf.

Sv. Sava. (2019). *Zakonopravilo. Prevod Sarajevskog prepisa*. (B. Lešić & Z. Nikitović, Eds.). Dabar – Izdavačka kuća mitropolije Dabrobosanske.

Teofan. (1883-1885). *Teophanis Chronographia*. (C. de Boor, Ed.). B. G. Teubneri.

Trifunović, Đ. (1990). *Azbučnik srpskih srednjovekovnih književnih pojmova*. Vuk Karadžić.

Third, Fourth, and Fifth Ecumenical Councils in the old Serbian chronicles

Boris Babić

University of Banja Luka, Faculty of Philosophy, Bosnia and Herzegovina

This paper demonstrates how the Third, Fourth, and Fifth Ecumenical Councils are presented in the old Serbian chronicles. Ecumenical councils are assemblies of bishops or their representatives from all parts of the Christian world, convened to make decisions regarding faith, doctrine, hierarchy, worship, and discipline. These are a fascinating group of narrative historical texts in which the content is shaped around specific dates. The three Ecumenical Councils were held in the 5th and 6th centuries, spanning a period of about 120 years. Serbian chroniclers provide information about the time the councils were held, their most significant participants, and the Christological issues discussed, which were of great concern to the Christian world at the time. An analysis of these historical sources showed that the content of the chronicle entries had varying levels of source reliability, as some information was entirely accurate, while other details were completely incorrect. The paper also discusses the origin of the sources used by Serbian chroniclers to compile the chronicle notes on individual Ecumenical Councils.

Key words: Ecumenical Councils, Old Serbian Chronicles, Christology, Heretics